

nieuwsbrief

september 2022

ivn natuur
educatie
Assen

1) Van de redactie:

Dat was de zomer van 2022. De herfst is begonnen en gelukkig is er weer wat regen gevallen. Hieronder kun je weer prachtige herinneringen ontdekken van die warme en droge zomer. En binnenkort kun je weer op diverse manieren kennis maken van de herfst met zijn verkleuringen, paddenstoelen en spinnenwebben door de natuur in te gaan en/of de lezingen te volgen

2) Agenda

Op zaterdag 1 oktober organiseert IVN regio Noord een Workshop Visueel Werken

Hoe kun je tekeningen inzetten om jouw (IVN-)verhaal te versterken? En hoe zet je beelden in om samen te werken en creativiteit aan te wakkeren, in je eentje of met een groep IVN'ers? Tijdens de workshop maak je kennis met de basis van visueel werken. Een fijne mix van oefeningen, uitwisseling en theorie zorgt ervoor dat je na deze workshop bruisend van de ideeën aan de slag gaat!

- Datum en locatie: **Zaterdag 1 oktober, 10:30-16:00** – Nieuw Allardsoog in Bakkeveen
- Voor wie: IVN'ers die visuele technieken willen inzetten in hun IVN-werk, bijvoorbeeld cursusteams, coördinatoren en bestuursleden.

Per workshop is er plek voor maximaal 22 deelnemers. Vol = vol. Iedere deelnemer dient zich apart aan te melden.

- **Kosten:** gratis. Lunch wordt verzorgd!

Deelnemers ontvangen kort van tevoren een mail met de laatste informatie.

- **Opgave** kan via de website

(<https://www.ivn.nl/workshop-visueel-werken>) of direct via Anja Dijkstra: a.dijkstra@ivn.nl

Dinsdagavond 4 oktober 2022.- Kennismaking met de wereld van spinnen

Spinnen. Iedereen kent ze, maar toch weten de meeste mensen er maar weinig van

af. Hun rol in de natuur kan echter

nauwelijks overschat worden en maakt een

nadere kennismaking haast tot een must. Eunice Mollema verzorgt voor het IVN-

KNNV Assen op dinsdagavond 4 oktober een boeiende introductie in de fascinerende wereld van spinnen, aan de hand van haar kennis, ervaring en foto's.

Maar pas op: De interesse voor spinnen kan verslavend werken!

Opmerking: Deze lezing is voor jonge kinderen minder geschikt

Agenda: **Lezing spinnen**

Datum: Dinsdagavond 4 oktober 2022

Tijdstip: 19.30u tot ca. 21.45u (incl. pauze)

Locatie: Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, 9401 SL Assen

Parkeren: Parkeerplaats bij Kortbossen/Stadsbroek (gratis)

Aanmelden: activiteiten@ivnassen.nl

Kosten: Gratis voor leden van IVN of KNNV, €5 voor niet-leden

Betaling: Contant of via een Tikkie

Voortgang DCA-tuin

Het seizoen loopt bijna op zijn eind. Na komende zaterdag de 24^e staan er nog 3 tuinwerkdagen gepland. De data zijn te vinden in de agenda van deze Nieuwsbrief. De laatste werkdag is zaterdag 5 november dan is het de landelijke Natuurwerkdag. We willen het seizoen feestelijk afsluiten en doen na afloop iets extra voor de vrijwilligers. Meer hierover in de volgende Nieuwsbrief.

Op de vorige werkdag hebben we weer enkele leuke waarnemingen gedaan: de plant het rapunzelklokje, een mooie vlinder Karmozijnrood weeskind en een leuk mosje Grijs kronkelsteeltje. Hierbij de foto's.

De komende werkdagen gaan we weer bezig vanaf 9:30 uur:

Zaterdag de 24 september, woensdag 5 oktober en zaterdag 22 oktober.

Op zaterdag 5 november, tevens de landelijke Natuurwerkdag, sluiten we het seizoen.

Kom je ook?

Aanmelden kan op ivn-assen@hotmail.com

Zaterdag 15 oktober. Op zoek naar paddenstoelen in het Asserbos

De herfst is dé tijd voor paddenstoelen. Ze komen weer overal tevoorschijn, in allerlei kleuren en de meest fantastische vormen. Wil je weten welke paddenstoelen er allemaal in het Asserbos groeien? Op zaterdag 15 oktober organiseert natuurorganisatie IVN-KNNV Assen een paddenstoelenwandeling in het Asserbos. De activiteit start om 10.00 uur bij het Duurzaamheidscentrum in het Asserbos en duurt ongeveer 2 uur. Onze natuurgidsen vertellen je hoe paddenstoelen groeien, hoe ze heten, of ze giftig zijn en nog veel meer. Misschien vind je de biefstukzwam, de doolhofzwam, een bloedsteelmycena of een echte heksenkring. Deelname is gratis voor leden en € 5 voor niet-leden. Tip: Neem een klein spiegeltje mee om de onderkant van de paddenstoel te bekijken.

Agenda: Paddenstoelenwandeling Asserbos

Datum: zaterdag 15 oktober 2022

Tijdstip: 10.00u tot ca.12.00u

Locatie: Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, 9401 SL Assen

Parkeren: Parkeerplaats bij Kortbossen/Stadsbroek (gratis)

Aanmelden: paddenstoel@ivnassen.nl

Kosten: Gratis voor leden van IVN of KNNV, €5 voor niet-leden

Betaling: Contant of via een Tikkie

Roodgerande houtzwam

Braakrussula

Grote sponszwam

Zaterdag 22 oktober. Paddenstoelenwandeling met natuurgids

Op Landgoed Overcingel in Assen groeien veel verschillende paddenstoelen. Als je er op zaterdag 22 oktober met een natuurgids van IVN-KNNV Assen doorheen loopt, krijg je verschillende bijzonderheden over de paddenstoelen te horen, hoe ze heten, hoe ze groeien en of ze bijvoorbeeld giftig zijn. De wandeling begint om 10.00 uur en duurt ongeveer 2 uur. Deelname is gratis voor leden van het IVN, KNNV en Het Drentse Landschap en € 5 voor niet-leden. Deelnemers ontvangen een gratis wandelkaart.

Tip:Neem een klein spiegeltje mee om de onderkant van de paddenstoelen te bekijken.

Vind je het leuk om je verder te verdiepen in de fascinerende wereld van paddenstoelen, meld je dan aan bij de Werkgroep Paddenstoelen van IVN-KNNV Assen. Meer informatie via

<https://www.ivn.nl/afdeling/assen/werkgroep-paddenstoelen>

Agenda: Paddenstoelenwandeling Landgoed Overcingel

Datum: zaterdag 22 oktober 2022

Tijdstip: 10.00u tot ca. 12.00u

Locatie: Landgoed Overcingel, Oostersingel 27, 9401 JZ Assen

Parkeren: Parkeerplaats Zuidersingel 49, 9401 KC Assen (niet gratis)

Aanmelden: paddenstoel@ivnassen.nl

Kosten: Gratis voor leden van IVN of KNNV en Het Drentse Landschap en €5 voor niet-leden

Betaling: Contant of via een Tikkie

Porseleinzwam

Eekhoorntjesbrood

Glimmerinktzwam

Zaterdag 19 november. - Terugkomdag Natuurgidsen - uitnodiging voor actieve/betrokken leden

Dit najaar organiseert IVN regio Noord een terugkomdag voor natuurgidsen die de afgelopen vijf jaar de natuurgidsenopleiding hebben afgerond. Het doel van deze dag is om de band tussen de natuurgidsen en de IVN-afdelingen te verstevigen.

Tijdens deze dag kunnen recent opgeleide natuurgidsen ervaringen uitwisselen met andere natuurgidsen en netwerken met actieve leden van IVN-afdelingen in hun regio. Daarom willen wij ook graag een aantal actieve/betrokken IVN-leden uitnodigen voor deze dag.

We merken dat sommige natuurgidsen al goed zijn aangehaakt op de activiteiten van de lokale IVN-afdeling, terwijl anderen hier nog wat zoekende in zijn. Daarom hebben we een leuk programma opgesteld om elkaar beter te leren kennen.

Aan de hand van een aantal opdrachten maken we kennis met elkaar, ontdekken we elkaars kwaliteiten en onderzoeken we hoe ieder vanuit zijneigen kracht een bijdrage kan leveren aan de activiteiten van de IVN-afdeling.

Wil jij als actief/betrokken lid de natuurgidsen beter leren kennen en enthousiasmeren om zich in te zetten voor jouw afdeling, geef je dan op voor deze dag via het aanmeldformulier [1].

De terugkomdag in Drenthe vindt plaats op zaterdag 19 november van 9 tot 15 uur.

Locatie: De Veldhoeve, Zuideresweg 10, 9441 TZ Orvelte.

Voor vragen kun je contact opnemen met Linda Prosé: l.prose@ivn.nl of 06-515 866 72.

[1]

<https://www.ivn.nl/provincies/groningen/aanmeldformulier-terugkomdag-natuurgidsen-in-groningen-en-drenthe>

Oproep

Het was het afgelopen jaar een komen en gaan van vrijwilligers voor het IVN/KNNV. Hierdoor zijn wij

nu op zoek naar enthousiaste vrijwilligers voor de volgende functies:

- Bestuursleden

We zoeken o.a. een penningmeester voor de KNNV en algemene bestuursleden voor beide verenigingen.

Het gezamenlijk bestuur komt ongeveer één avond per

maand in Assen bijeen om alles wat

met het IVN-KNNV heeft te maken in goede banen te leiden. We bespreken dan o.a.

ingezonden brieven en verzoeken, de activiteiten, de ledenadministratie en de financiën. Als

je geïnteresseerd bent loop je eerst een tijdje mee om te kijken of het wat voor je is en welke taken of activiteiten je leuk vindt.

- Redactie Nieuwsbrief

Voor onze maandelijkse Nieuwsbrief zoeken we redactieleden.

De Nieuwsbrief verschijnt elke maand en praktisch alle kopij wordt door diverse partijen binnen en buiten de vereniging

aangeleverd. Er moet alleen een mooi en duidelijk geheel van worden gemaakt, waarbij de redactie ook een stem heeft.

- Werkgroepleden

Verder zijn momenteel de werkgroepen Scharrelkids (8-12j) en Insecten, spinnen en ongewervelden in oprichting.

Lijkt het je leuk om een paar keer per jaar activiteiten te organiseren voor deze (of andere) werkgroepen, laat het dan

ons dan weten

Belangstellenden kunnen een mail sturen naar voorzitter Frank Huisman: voorzitter@ivnassen.nl.

Bellen mag ook ('s avonds): 06-25167246

“Voor leden, door leden” door Luit Staghouwer

1. Rups kroonvogeltje:

Het kroonvogeltje is een algemeen voorkomende nachttactieve nachtvlinder. De bruine vlinder dankt zijn naam (deels) aan het karakteristieke lichtgekleurd “kroontje” op het borststuk. De rups is aanzienlijk mooier gekleurd dan de vlinder. Het lichaam is meestal bleek blauwachtig groen met op de flanken een geelachtig witte lengtestreep. Opvallend zijn vooral de roodgepunte wratten op het achterlijf. Rups: juni-oktober. Overwintering als pop in een cocon in de grond.

3) Verslagen van afgelopen activiteiten

*(de redactie houdt zich het recht voor uw bijdragen in te korten in het belang van de leesbaarheid)
Ten overvloede zij vermeld: foto's bij de artikelen zijn van de auteur, tenzij anders vermeld.*

Vreugderijkerwaard

Donderdag 25 augustus vertrokken we op tijd naar de Vreugderijkerwaard. Het beloofde die dag nog erg warm te worden, en gingen we gewapend met hoed en zonnebrand op weg. Nadat we de A28 hadden verlaten kwamen we op een industriegebied uit. Dat we gelukkig snel achter ons konden laten en reden vervolgens op de Zalkerveerweg die ons glooiend richting de biologische schapenmelkerij de Vreugdehoeve voerde. Daar aangekomen werden we ontvangen door 2 gidsen van Natuurmonumenten. Een van hun vertelde de geschiedenis over het ontstaan van het rivierduin bij Zwolle. Bij de IJssel zijn deze ontstaan in de laatste ijstijd door opstuivend zand uit de toentertijd droge rivierbedding. Sommige rivierduinen hebben een hoogte van wel 15 meter. Behalve bij Zwolle zijn er op verschillende plekken rivierduinen ontstaan zoals bij IJsselmuiden, Wijhe en Westenholte. De rivierduinen werden al vroeg bewoond. De rivier neemt van ver zaden mee die op de vruchtbare grond goed ontkiemen. Dit heeft tot gevolg dat er bijzondere flora groeit; vijfblad, kroontjeskruid, veldsalie, grote stekelnoot, sikkelsklaver, wilde cichorei, kruisdistel, kattendoorn, moeraskruiskruid, moeraswolfsmelk en in het water het rivier fonteinkruid. Helaas was door de aanhoudende warmte een aantal planten al uitgebloeid. Talrijk waren de icarusblauwtjes en koolwitjes, maar ook een enkele kolibrievlinder en een luzernevlinder.

De gidsen begeleidden ons op het rivierduin dat niet toegankelijk is voor reguliere bezoekers. De nevengeulen van de IJssel zijn breed en het zijn er veel. In het najaar zijn er veel vogels die deze plaats als tussenstop gebruiken om op te vetten voor de tocht naar het zuiden. Talrijke putters, kramsvogels, grauwe klauwier weten de voedselrijke uiterwaarden te vinden. Maar ook ruiters, kolganzen, brandganzen, grauwe ganzen, de kluut, grote en kleine zilverreiger, lepelaar, zeearend, visarend en diverse eendensoorten. Een bijzondere watervogel is de cascara waarvan soms een grote groep wordt waargenomen. We hebben veel gezien en de gidsen wisten veel over het gebied te vertellen. Na een heerlijke lunch bij de Vreugdehoeve reden we weer huiswaarts.

Geke Kooistra

4) Waarnemingen

Een juveniele Wespendif

In het Kortewegsbos, een fraai bosrijk gebied ten zuiden van Assen, treft een van de vogeltelgroepen een groot horst aan met daarnaast de nét uitgevlogen grote roofvogels. Het is niet zomaar duidelijk om welke soort het gaat, want jonge vogels zijn niet meteen voor elke – zelfs geoefende – vogelaar te

herkennen. We raadplegen een deskundige op het gebied van roofvogels en het blijken Wespendifen. Dat is in Nederland een schaarse broedvogel. De Vogelwerkgroep is dan ook verguld met deze vondst. De Wespendif is 50-60 cm groot, met een spanwijdte van 135-150 cm; iets groter dan een Buizerd. Hij draagt zijn naam 'Wespendif' met ere: hij graaft nesten van wespen en hommels uit – vooral op de grond - en eet dan vooral de larven: de belangrijkste eiwitbron voor deze grote vogel.

Marian Blom.

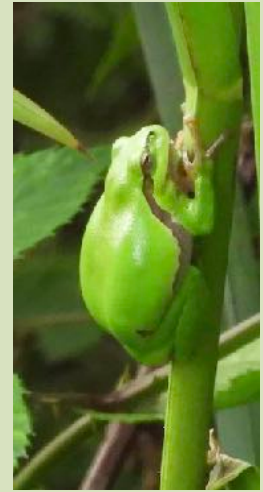
Boomkikkers zoeken

Op dinsdagavond 6 september ben ik met Hettie, Marian en Jeannet op zoek gegaan naar Boomkikkers.

In de buurt van het Fochteloërveen hoorden we een populatie hard kwaken. Langs een slootkant met de verrekijker braamstruik voor braamstruik afgezocht. Ook op stelen van lisdoddes, van riet. En opeens, je oog

moet er opvallen, zagen we een kikker. Groot was het plezier, dat kun je je voorstellen. Later vonden we nog 2 exemplaren. Een heel kleintje op een blad en een kwakende Boomkikker met de kwaakblaas opgeblazen. Het was een ontzettend leuke waarneming

Heleen Medema

Op zoek.....

naar de boomkikker en **Alpenwatersalamander**
Jeannet Spronk

“Voor leden, door leden” door Luit Staghout

2. Rups meriansborstel

Ook de meriansborstel is een algemeen voorkomende nachtaktieve nachtvlinder. Het lichaam van de rups is groen, geel of licht oranjebruin, overdekt met borsteltjes van fijne haren. Ook de kleur van de beharing is variabel. Midden op de rug (segmenten 4 t/m 7) staan dichte haarborstels. Aan het 11e segment heeft de rups een puntig uitlopende borstel van lange zwarte of rode haren.

De vlinder is vernoemd naar Maria Sibylla Merian

(1647-1717). Deze Duitse kunstenares was entomologe die planten en insecten bestudeerde en daar gedetailleerde tekeningen van vervaardigde. Zij was voor zover bekend de eerste die de insecten tekende samen met de plant waar ze op leven.

Bij het fotograferen viel de rups op de grond. Met behulp van een grassprietje heb ik hem voorzichtig teruggezet.

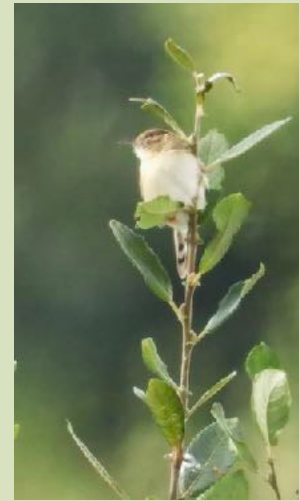
Een bijzondere waarneming.

De **Graszanger Cisticola juncidis** is een vrij zeldzaam vogeltje. Hij is op 11 september j.l. door mij gehoord en gezien op het laaggelegen ruige veld bij Kampsheide. Voor zover ik weet is hij niet eerder in Drenthe waargenomen. Ik was getipt dat hij er zou zitten. En i.h.a. ben ik geen vogelspotter in die zin dat ik er op uit ga om een zeldzaamheid te spotten. Maar als hij bij wijze van spreken in mijn achtertuin gaat zitten, zoals deze, dan pak ik de fiets en ga. En ja hoor: gehoord 'dzip...dzip...dzip...' en gezien in zijn kenmerkende golvende vlucht en ook zittend

laag in de vegetatie. Hoewel het kleine vogeltje maar een onaanzienlijk beestje is is het toch leuk om deze zeldzaamheid hier waar te nemen.

Marian Blom.

Peelo in het groen augustus.

De maand augustus was heet en droog met een enkele lokale regenbui.

Je zou zeggen dat water en oeverplanten er geen last hebben van de droogte en de hitte, dit is helaas wel het geval. Water en oeverplanten komen deels boven het water te staan en de totale oppervlakte wordt kleiner en als maar warmer. Niet alle waterplanten kunnen goed tegen te warm water dit geldt niet voor exoten die gaan juist uitbundiger groeien en bloeien.

De vijvers in Peelo bevatten nog aardig wat soorten water en oeverplanten. Ik heb de waterplanten ingedeeld in groepen zoals onderwaterplant die vaak alleen bloeien boven water. En geheel onderwater groeien. Deze planten wortelen niet altijd in de bodem.

Drijvende waterplanten zijn planten die de bladeren en bloemen boven op het wateroppervlakte drijven en wortelen in de bodem. Veel van deze planten beginnen als onderwater planten met lange

bladeren en vormen later de drijvende bladeren.

Oeverplanten staan altijd in de bodem en groeien het water is of verder het land in.

Exoten zijn planten die hier niet vandaan komen en soms invasief zijn.

Ik heb de volgende exoten gevonden Smalle waterpest, Grote waternavel, **Breed pijlkruid**. Moerashyacint.

Onderwaterplanten: Aarvederkruid, Krabbenscheer, Stompfonteinkruid, Waterviolier, Gekroesd fonteinkruid.

Drijvende waterplanten: Drijvend fonteinkruid, Kikkerbeet, Waterlelie in

rood, wit en geel gezien, Grote egelskop, Veenwortel, Kroos in diverse soorten, Pijlkruid, Zwanenbloem, Draadal.

Water oeverplanten: Mattenbies, Kleine en Grote lisdodde, Riet, Liesgras, Grote waterweegbree, Mannagras, Gele lis, Holpijp,

Oeverplanten: Wateraardbei, Slangenwortel, Grote boterbloem, **Watermunt**, Grote kattenstaart,

Waterzuring, Zwart tandzaad, Dotterbloem, Moerasandoorn, Pitrus, Moerasspirea, Wolfsklauw, Grote wederik, Knikkend tandzaad, Moeras rolklaver, Hoge Cyperzegge, Moeraswalstro, Bitterzoet.

Krabbescheer

Blinde bij

Stomp fonteinkruid

We waren ook actief op het wijkfeest in Peelo op zaterdag 27 augustus. We hebben een aantal mensen te woord gestaan over onze activiteiten. Het was niet superdruk maar wie weet wat er nog achter weg komt. Het weer was in ieder geval goed en de bloemen die in de kraam stonden werden goed bezocht door blinde bijen, wespen, en een boomblauwtje. Groeten **Johan Scheeres**.

“Voor leden, door leden” door Luit Staghout

3. Zwavelzwam

Op een eik in de berm van de Rolderhoofdweg (bij het Deurzerdiep) ontdekte ik enkele nog jonge vruchtlichamen van de zwavelzwam. Deze zwam groeit vanaf april met een groeipiek in juni en vervolgens vanaf augustus tot en met oktober. Jonge zwammen zijn geel-licht oranje gekleurd, zacht en veerkrachtig. Later wordt de zwam donkerder (baksteenrood), bros en taai. Smaak en textuur van de jonge zwammen doen denken aan kippenvlees (ik heb het niet gecontroleerd). De Engelse naam is “Chicken of the woods”. Ook oude zwammen zijn eetbaar, maar dan door kevers, slakken en pissebedden. De zwam komt over grote delen van de wereld voor. De vruchtlichamen verschijnen niet elk jaar.

4. Gebundeld netpluimpje

Dinsdag 13 september was ik op het Balloërveld en ontdekte op de kopse kant van een boomstam (die lange tijd als alternatieve bank dienst heeft gedaan, maar nu het domein is van ijverige mieren) een paar vaalgroene ‘vlekjes’. Misschien een slijmzwam? Thuis op de computer was het onderwerp zo goed als kleurloos. Ik ging de volgende dag terug in de hoop een duidelijker foto te kunnen maken. Tot mijn verrassing was het onderwerp compleet van vorm en kleur veranderd. Na een rondje over Gasteren (voor een kop koffie) fietste ik weer over de heide en ging ik nogmaals kijken bij ‘mijn’ slijmzwam. In de tussenliggende twee uren was er al weer het nodige veranderd. Mijn zoektocht op het net had niet het gewenste resultaat en ook via het beeldherkenningssysteem kwam ik niet te weten welk zwammetje ik had gefotografeerd.

Gelukkig bracht de Paddenstoelenwerkgroep Noordenveld uitkomst: gebundeld netpluimpje. Zondag de 18e ging ik nog een keertje kijken, ik was benieuwd of er nog iets herkenbaars over was. Dat was min of meer wel het geval. Maar achter een los stukje hout ontdekte ik een veel interessanter onderwerp, het eerder door mij gemiste stadium van de ontwikkeling van deze slijmzwam.

Gezenderde Grutto

Op 26 augustus j.l. was ik een dagje naar Termunten. Om de Zeehonden te zien en om naar de vogelkijkhut aldaar te gaan. De hut staat aan de rand van een hoogwatervluchtplaats.

De **zeehonden** lagen met zo'n 100 op het zand dicht bij land. Altijd een leuk gezicht. Hoewel het niet altijd pais en vree is tussen de beesten... Er vloog een wolk Bonte Strandlopers. In de vogelkijkhut zag ik o.a. een kolonie Lepelaars, veel Bonte Strandlopers, 2 Zwarte Ruiters, Tureluurs en veel

Grauwe en Canadese Ganzen.

Maar ineens landde er een **Grutto**. Hij foerageerde langs rand in het slib.

Ik zag wat kleurringen en nam een paar foto's. Thuis gekomen zag ik dat hij wel erg veel ringen had en dat er bovendien een draadje uit zijn verenkleed stak. Het bleek een geolocator.

Via de site van de RUG heb ik de foto's

opgestuurd. Per kerende post kreeg ik een mail: de Grutto was in Duitsland geringd en gezenderd en of ik de foto's naar Johannes Melter wilde sturen, die leidt het onderzoek in Duitsland.

Natuurlijk gedaan en kreeg snel een enthousiast mailtje. De Grutto was in Unterelbe geringd en gezenderd. Ze zullen me op de hoogte houden.

Hopelijk overleeft de Grutto de reis naar Afrika en zien we hem/haar volgend jaar weer terug.

Heleen Medema

Natuurfotografie expositie

De Vereniging van Natuurfotografen van Drenthe houdt van september t/m december van dit jaar een expositie van hun fraaiste natuurfoto's in De Boerhoorn in Zuidwolde, Oosterweg 14. Een aanrader!

let op: de openingstijden van De Boerhoorn waarop je geheel vrijblijvend zonder afspraak kunt binnenlopen zijn zijn: maandag t/ vrijdag van 8.30 tot 12.00 uur, van 13.00 tot 17.00 uur en van 19.00 tot 23.00 uur.

Marian Blom

EINDE NIEUWSBRIEF

Kopij voor de volgende Nieuwsbrief vóór 22 oktober 2022 sturen naar:

nieuwsbrief.ivn.knnv@gmail.com

Hieronder kun je twee afleveringen lezen van Groen & Doen uit de Hoogeveense Courant

De redactie

Ton de Vis en Theo de Grijs

KNNV afd.Assen

Secr. Henk Blouw

secretaris@assen.knnv.nl

IVN Assen

Secr. Herman Spoelstra

secretaris@ivnassen.nl

‘Die menthe maket die menschen vrolyck ende bly’

■ In de Oude Kene bloeien watermunt en kransmunt volop

We bestelden muntthee. In hoge glazen met verse munttakjes werd de thee geserveerd. Alleen, in het hete water dansten zwarte luizen. Toen de serveerster weer langskwam, zei ik dat ik dat niet prettig vond. Ze zei: ‘Meneer, het is biologisch. De luizen zakken vanzelf naar de bodem.’

Dat was inderdaad het geval. Na verloop van tijd lagen de luizen dood op de bodem. Toch stelde ik de serveerster voor in het vervolg eerst de muntbladeren onder de warme kraan af te spoelen. Ze reageerde nauwelijks. We hebben de muntthee opgedronken. Zo gauw munt in de nazomer bloeit, dronk de Middeleeuwer muntthee. Watermunt, akkermunt, kransmunt, kruisemunt en aarmunt (groene munt) waren overal in de natuur te vinden of in de kruidtuin. De titel van dit artikel stamt uit de Middeleeuwen. Muntthee maakte de mensen niet alleen vrolijk en blij, maar was goed tegen allerlei kwaaltjes. In de Oude Kene ten noorden van Hoo-

geveen bloeien drie muntsoorten. Akkermunt staat ook in de Oude Kene, maar is wat moeilijker te vinden. Watermunt valt het eerst op. Kransmunt is een kruising tussen watermunt en akkermunt. Het staat massaal in de Oude Kene langs alle waterpartijen. De wetenschappelijke naam van munt is *Mentha*. De planten behoren tot de lipbloemenfamilie. Ze hebben een sterke mentholgeur. Wrijf maar eens een blaadje tussen je vingers. Smaak- en geurstoffen van munt worden toegepast in snoep, thee en tandpasta. Muntsoorten verspreiden zich niet alleen door zaden, maar ook door ondergrondse worteluitlopers. Dat kan lastig zijn in tuin of vijver.

Watermunt in de Oude Kene. Hero Moorlag

Muntthee is heerlijk en verfrissend, alleen graag zonder zwarte luizen. De bladeren bevatten geen cafeïne of theïne. Een glas sterke muntthee voor het eten onderdrukt de eetlust. Lijnen met sterke muntthee, het kan. Je kunt de thee warm of koud drinken. In Slowakije plukt men nu bosjes munt om die thuis te drogen. Gedroogde munt is iets minder sterk, maar je kunt de hele winter muntthee maken. Je herstelt sneller van griep na ettelijke hete glazen sterke muntthee met honing. De thee werkt tegen vormen van hoofdpijn en bevordert de spijsvertering in maag en darmen. Er is een nadeel. Je bloeddruk kan lager uitvallen dan normaal.

Plantengemeenschap

In de Oude Kene groeien in de buurt van de muntsoorten iedere nazomer wilde Bertram, kattenstaart, harig wilgenroosje, moeraspirea, moerasandoom, moerasrolklaver en moerasvergeetmij niet. Wilde Bertram is een broertje van duizendblad. Het is

een beekbegeleidende plant. De geslachtsnaam is *Achillea*. Duizendblad, op drogere plekken in de Oude Kene, werd namelijk door de Griek Achilles in zijn leger meegenomen voor de behandeling van krijgswonden. In duizendblad zit een bloedstelpend vocht. Wilde Bertram wordt in Engeland nieskruid genoemd. Snuif je vernalen gedroogde bloemen op, dan begin je meteen te niezen.

De wilde planten langs de oevers van poelen en beken in de Oude Kene vormen samen een gemeenschap. Watermunt en kransmunt zijn hier de voornaamste soorten. Kransmunt is al een kruising, maar er bestaan veel meer kruisingen tussen muntsoorten. Uit een kruising tussen watermunt en aarmunt ontstond pepermunt. In Europa, China, Japan en Amerika worden pepermuntplanten gekweekt om er pepermuntolie uit te winnen of samen met een kruidenextract de typische pepermuntsmak te creëren. Je kunt de plant in de tuin

Kransmunt in de Oude Kene. Hero Moorlag

kweken uit stekjes. Ook van pepermunt kun je thee trekken. Wij houden ons echter bij kruisemunt, watermunt of kransmunt, maar dan wel zonder luizen. ■

Hero Moorlag

Wilde Bertram in de Oude Kene. Hero Moorlag

In foto's verbeeld: Veranderend landschap op Landgoed Overcingel

Binnen Noord-Nederland is het landschap van Drenthe de afgelopen anderhalve eeuw het sterkst veranderd, stelt Auke van der Woud in zijn onlangs verschenen boek: 'Het landschap. De mensen. 1850 tot 1940'. De periode van ontginning van vrijwel alle 'woeste' gronden tot landbouwproductiegrond. De veranderingen hielden niet op bij de Tweede Wereldoorlog.

Na de oorlog kwam de mechanisering van de landbouw sterk op gang en werkte men aan schaalvergroting. Daar waar Drenthe, midden negentiende eeuw, nog vrijwel één groot heideveld was doorsneden door beekdalen, veranderde dat beeld steeds meer. Inzicht in hoe het landschap in Drenthe zich heeft ontwikkeld, is belangrijk bij het nadenken over de toekomst van het landschap. Vroeger zag je hier heide, akkertjes, hooiland en houtsingels. Door ruilverkaveling (voornamelijk tus-

sen de jaren zestig en tachtig van de vorige eeuw), laat het landschap van nu een heel ander beeld zien. De ruilverkavelingen waren bedoeld om de agrarische productiviteit te vergroten. Landschappelijke variatie en soortenrijkdom zijn hierdoor sterk afgenomen. Weg is het kleinschalige en gevarieerde landschap. Weg de planten- en diersoorten die hier ooit waren.

Fototentoonstelling Overcingel

Het veranderende landschap verdient brede aandacht. Het is belangrijk om zoveel mogelijk mensen bij dit onderwerp te betrekken. Niet alleen natuurbeheerders en beleidsmakers, ook de 'gewone man'. Een veranderend landschap raakt ons allemaal. De druk op het landschap wordt door de mens ingegeven. De mens kan die druk ook weer verlagen. Het is belangrijk om zo breed mogelijk na te denken hoe we de essentiële kenmerken,

Het sterk veranderde Drentse landschap. Sake Elzinga

waarden en schoonheid van het Drentse landschap voor de toekomst kunnen bewaren en ons af te vragen wat er nodig is om de steeds grotere druk op het land-

schap te keren. Hoe herstellen we de biodiversiteit en zorgen we dat de stikstofdepositie lager wordt? Wat doen we met de toename van recreatief gebruik in het buiten-

gebied? Dit soort vragen en het nadenken over mogelijke antwoorden willen we graag oproepen bij een brede doelgroep. Daarom organiseren we vanaf medio september een fototentoonstelling met als titel 'Het veranderend landschap'. De tentoonstelling zal te zien zijn in de tuin van Landgoed Overcingel in Assen. Fotograaf Sake Elzinga is gevraagd om een serie foto's te maken met de bedreigingen/aantasting en veranderingen aan het Drentse Landschap als uitgangspunt. De foto's worden op formaat 1m bij 1m afgedrukt en langs een wandelroute geëxposeerd. De wandelroute is op eigen gelegenheid te bezoeken. ■

Meer (achtergrond)info, vanaf 10 september op onze website: www.drentslandschap.nl

Paulien Zomer, Stichting Het Drentse Landschap

Specialist van droogvallende plassen

■ Pantserjuffers zijn fraai metallic leger- tot grasgroen

Veel juffers onder libellen zijn blauw, zoals watersnuffel, azuurwaterjuffer en lantaarntje. Maar niet de pantserjuffers. Ze verschijnen in de nazomer en vliegen tot ver in oktober.

HERO MOORLAG

Het zijn forse juffers, legergroen, alsof ze zijn gepantserd. De meest algemene soorten zijn gewone pantserjuffer en tengere pantserjuffer. Hun familienaam is Lestes. Laat ik nou dit jaar twee keer Lestes barbarus ontdekken. Eén in de Boerenveense Plassen (foto) en een bij het ven in het Spaarbankbos. Barbarus betekent buitenlander, onbeschaaft, ruw. In Nederland kreeg hij de naam zwervende pantserjuffer, een zeldzame soort die je niet ieder jaar ziet. Ik plaatste de foto op mijn Flickr-site. Hij werd wereldwijd bijna 7000 bekeken, hetgeen laat zien dat deze pantserjuffer overal echt zeldzaam is. De houtpantserjuffer vliegt nu ook, maar verre weg de mooiste, met grote blauwe ogen, is de tang-

pantserjuffer. Hij jaagt bij dat prachtige ven, de ijsbaan van Nieuw-Balinge.

Libellen hebben aan het einde van iedere vleugel een vierkant, ruitvormig of langwerpig streepje, een vleugelplekje. Dat is het pterostigma. Men vermoedt dat het dienst doet bij de navigatie. De pterostigma's van pantserjuffers zijn langwerpig en bruin tot zwart. Soms zie je een licht streepje aan de rand van het pterostigma, bijvoorbeeld bij de gewone pantserjuffer. Maar is het pterostigma voor de helft bruin en de andere helft geelwit, dan heb je te maken met de zeldzame zwervende pantserjuffer. Inderdaad een zwerver en kosmopoliet. Jarenlang zie je hem niet en plotseling zijn ze op meerdere plekken te zien. Pantserjuffers zijn droogtetolerant. De zwervende pantserjuffer is daarin

Zwervende pantserjuffer. HERO MOORLAG

gespecialiseerd. Geen nood als het te warm is en de plas droogt uit. De eitjes worden vaak in volledig droge vennen afgezet. Ze weerstaan niet alleen droogte, maar ook vorst. Pantserjuffers zijn sterke libellen. Ze jagen op insecten tussen pijpenstro en andere grassen, pitrus en zeggen. De meeste mensen weten wel dat juffers in rust hun vleugels langs het lichaam opvouwen. Echte libellen kunnen dat niet. Grote keizerlibel en viervlek houden altijd hun vleugels gespreid. En dat doen pantserjuffers ook. Daaraan en aan hun groene kleur herken je ze onmiddellijk. Alleen, welke soort is het. Maak altijd een (macro)foto onder 45 graden, zodat je de tekening op het borststuk goed kunt zien. Aan die tekening herken je de soort.

Grote blauwe ogen

Bij het ouderworden verkleuren pantserjuffers naar metallic bruin tot goudkleurig. Van enkele soorten zijn de laatste twee segmenten van mannetjes, aan het einde van het lichaam, blauw. Het mannetje van de gewone pantserjuffer heeft blauwe

De mannetjes vallen onmiddellijk op door hun grote blauwe ogen

ste twee segmenten zijn blauw. Het vrouwtje is veel steviger gebouwd, breed en dik lichaam en helemaal groen. De 'tang' van het mannetje is een uitgerekt aanhangsel met brede naar binnen gebogen punten. Naast de ijsbaan tegen de heide van het Mantingerveld ligt een snel opdrogende plas. Daar vind je de tangpantserjuffer. De mannetjes vallen onmiddellijk op door hun grote blauwe ogen. Ook voor deze pantserjuffer geldt dat opdrogende plassen geen probleem vormen om eitjes af te zetten. De houtpantserjuffer moet nou juist wel water in de buurt hebben. Het vrouwtje zet eitjes af op een tak boven het water. De larfjes vallen vanzelf in het water. Het blijft bijzonder dat we dit jaar de zeldzame zwervende pantserjuffer meer zien.

Vrouwtje gewone pantserjuffer. HERO MOORLAG

Mannetje tangpantserjuffer. HERO MOORLAG

Voor heidekoeien is een gericht fokprogramma noodzakelijk

ALBERT KERSSIES

Sinds ruim tien jaar lopen in Drenthe heiderunderen. In navolging van het Gelders Landschap hebben Natuurmonumenten en Schaapskudde Stroomdal de eerste heidekoetjes naar Drenthe gehaald. Inmiddels zijn het vaste grazers in het Mantingerveld en het Strubbenbos bij Anloo. De eerste runderen in Gelderland zijn uit Denemarken gehaald, waar dit ras nog in kleine aantallen voorkomt. De genetische basis is daardoor vrij smal, een reden om bij de koetjes bij Anloo een genetisch onderzoek te doen naar de verwantschap onderling. Om die gegevens vervolgens te gebruiken bij het verdere fokprogramma.

Heidekoeien zijn prima inzetbaar om schrale vegetatie van heidevelden te begrazen. Zij vormen een

mooie aanvulling in de begrazing door een schaapskudde of los geweidde schapen en geiten. Heidekoeien zijn kleine runderen, tot 1,20 meter hoog met korte horens.

Hun lange darmstelsel is aangepast aan het schrale voedsel dat op de heide beschikbaar is. Ze vreten vooral de grassen zoals pijpenstrootje en bochtige smeile, maar hebben ook invloed op opslag van houtachtigen. Mede door hun begrazing ontstaat er een gevarieerd heidelandschap met slechts plaatselijk opslag van struiken, berken en vlegdennen.

DNA-onderzoek

Uit Wageningen DNA-onderzoek blijkt dat de heidekoe een eigen 'populatie' is die genetisch duidelijk te onderscheiden is van andere rassen. Het betreft een eeuwenoud ras dat aan de basis staat van de moderne

Heidekoeien. HERO MOORLAG

melkkoe. Door deze erkenning van een eigen ras kan de heidekoe de status krijgen van 'zeldzaam huisdier-ras'. Er zijn nu zo'n honderd vrouwe-

lijke runderen van dit ras, een nogal smalle genetische basis voor een gezonde populatie om inteelt te voorkomen.

Daartoe heeft het Centrum voor Genetische bronnen van de universiteit van Wageningen onderzoek gedaan. De uitkomsten van het onderzoek maken een gericht fokprogramma mogelijk. Bloedlijnen zijn duidelijk en er is zicht op onderlinge verschillen in verwantschap. Omdat het DNA van een aantal stieren ook bekend is, kunnen ze zien welke koeien het minst verwant zijn. Het dringende advies vanuit het onderzoek luidt: stel met alle veehouders en herders met heidekoeien een duurzaam fokprogramma op voor de lange termijn. De heidekoetjes zijn een aanwinst voor begrazing van schrale heidevegetaties. Ook het publiek weet deze wijze van natuurbeheer te waarderen. Zeker omdat de runderen de hoorns behouden en de kalveren langdurig bij de moeder mogen zogen. Een mooi 'nieuw' Drents beeld.